

ПСИХОЛОГІЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ПЕДАГОГАМ ПО КОРЕКЦІЇ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ У РАНЬОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Т.С. Шестерньова

Запорізький національний університет, tanyashesternova@gmail.com

Н.О. Губа

Запорізький національний університет, guba.natalya02@gmail.com

Постановка проблеми. У сучасному світі агресивна поведінка є актуальним явищем. Серед молоді частими проявами є фізична та вербальна агресія, що здійснюється ними стосовно оточення та себе. За статистичними даними Генеральної прокуратури України за 2021 рік особами раннього юнацького віку (15-17 років) було здійснено більше 3 тисяч злочинів, більшість з яких – тяжкі та особливо тяжкі злочини з нанесенням тілесних ушкоджень. Окрім того, за даними UNISEF в Україні станом на 2017 рік 89% школярів України хоча б раз стикалися з булінгом, по відношенню до себе або до іншої особи. Також за цей рік серед неповнолітніх осіб було здійснено близько 150 самогубств.

Наведені дані свідчать про те, що проблема агресивної поведінки серед осіб раннього юнацького віку є частим та шкідливим явищем. За певних несприятливих умов та індивідуальних особливостей у осіб характеризованого віку виникають внутрішні або зовнішні конфлікти у соціальних групах, одним зі шляхів вирішення яких стає агресивна поведінка. Дані прояви нерідко порушують моральні та етичні норми суспільства, комфорт і стан оточення і власне особистості. Тому вивчення агресивної поведінки є необхідним і важливим для педагогів, аби вміти уникати та коригувати такі прояви серед осіб раннього юнацького віку у різних суспільних середовищах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед сучасних українських дослідників проблему агресивної поведінки у ранньому юнацькому віці

вивчають: В.В. Кириченко, М.Д. Белей, Р.В. Павелків, О.Є. Мойсєєва, А.Д. Сподобаєва, С.П. Байда та інші. У працях описані особливості раннього юнацького віку, можливі причини виникнення агресивної поведінки, а також способи корекції агресивних проявів.

Мета дослідження: проаналізувати особливості прояву агресивної поведінки у осіб раннього юнацького віку шляхом теоретичної обробки матеріалу та емпіричного дослідження; запропонувати способи корекції агресивної поведінки у осіб раннього юнацького віку у педагогічній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Для визначення шляхів корекції агресивних проявів юнаків необхідно проаналізувати основні причини їхнього виникнення у середовищі навчального закладу. Головними чинниками, що можуть сприяти виникненню агресивної поведінки у ранньому юнацькому віці є наступні: індивідуально-психологічні та вікові особливості особистості, моральні та етичні норми, соціальна, політична організація суспільства, внутрішньо сімейний клімат, характер та система виховання, фізіологічні особливості, умови навколишнього середовища, вплив алкогольних та наркотичних речовин на людину (В.М. Савчин, 2006).

З метою детального аналізу особливостей і причин виникнення *агресивної поведінки у ранньому юнацькому віці* було проведено експериментальне дослідження шляхом опитувального методу з використанням сервісу Googleforms, у онлайн форматі протягом 5 днів (з 02.11.2022 по 06.11.2022 року). Вибірка складала 118 осіб віком від 15 до 17 років включно, більшість з яких є студентами коледжу Економіко-правовничого фахового коледжу Запорізького національного університету.

Для дослідження були використані два тестових опитувальника:

1) Тест вимірювання агресії Б. Басса і Р. Даркі (адаптований Л.Г. Почебут) – дана методика застосовується для визначенні рівня агресивності, а також основних видів проявів агресивної поведінки і визначення переважаючого або переважаючих (А. Н. Buss, А. Durkee, 1957).

2) Шкала задоволеності життям Е. Дінера – застосована для визначення загального рівня задоволеності життям респондентів (Е. Diener, 1985).

Аналізуючи отримані результати виявилось, що показники рівнів агресії більшості респондентів раннього юнацького віку є середніми або високими. Визначаючи переважаючий вид поведінки за шкалами, найбільш високою виявилася самоагресія, на другому місці – фізична агресія (рис.1).

Рис.1. Відсоткові показники рівнів агресії за шкалами

Наступним етапом дослідження було співставлення і порівняння результатів двох методик – рівнів прояву агресії та рівня задоволеності життям. Щоб довести, що між двома величинами існує зв'язок, для розрахунків була використана формула коефіцієнту кореляції Пірсона. Так, за допомогою вбудованої формули в табличному процесорі Excel, було отримано від'ємний результат коефіцієнту кореляції (-0,29), з чого можна зробити наступний висновок: при від'ємному коефіцієнті кореляції величини мають протилежний зв'язок – що більша одна величина, то менша інша (у даному випадку: що більший рівень агресивної поведінки, то менший рівень задоволеності життям).

Враховуючи наведені результати дослідження, агресивна поведінка у ранньому юнацькому віці є поширеним явищем і потребує корекційних заходів. Наведу декілька рекомендацій для педагогів з приводу порушеної проблеми:

1. Перше за все, необхідно враховувати вікові та індивідуальні особливості осіб раннього юнацького віку. Так, у цей період відбувається стрімкий фізіологічний та психологічний розвиток, вибудовується система цінностей та інтересів, формується самосвідомість та ідентичність особистості. Кожна особа має індивідуальні особливості – темперамент, риси характеру, функціональні можливості (Мироненко В.І., 2011) Через це нерідко виникають міжособистісні конфлікти у групах однолітків, причиною яких є агресивна реакція на критику, певні розбіжності у думках і поглядах. Тож, беручи до уваги цю групу факторів, педагогам необхідно заохочувати юнаків до спільної діяльності, аби покращити соціальні навички особистості. Варто проводити групові та індивідуальні бесіди у разі виникнення конфліктних ситуацій між юнаками, давати командні завдання для того, щоб учасники могли шляхом спільного виконання діяльності налагодити взаємини, уникаючи при цьому агресивних проявів.

2. Необхідно навчити юнака усвідомлювати власні емоції. У разі виникнення агресивного прояву особистість може не розуміти причин своєї поведінки. У цьому випадку доречним буде використання техніки з трьох етапів:

- 1) Усвідомлення емоції, яку відчуває юнак
- 2) Обговорення емоції в голос (наприклад: «Зараз я відчуваю сильний гнів»)
- 3) Обговорення причини виникнення емоції. (наприклад: «Зараз я відчуваю сильний гнів, тому що посварився з другом»).

Прояви емоцій необхідно контролювати, а для цього юнакові потрібно навчитися розуміти себе. Тож, педагоги можуть порекомендувати юнакам спостерігати за собою і записувати емоції та їхні причини. Необхідно дати

юнакам розуміння, що у прояві емоцій немає нічого поганого, але вони не мають шкодити іншим людям і власне особистості.

3. У разі прояву фізичної агресії можна допомогти юнакам знайти альтернативний варіант, який не нестиме шкоди. Це може бути творча діяльність, фізична активність. Саме тому організація такої діяльності у навчальних закладах педагогами є важливою і необхідною для юнаків. Це допоможе знизити рівень агресії та відволіктися від нервуючих факторів навколишнього середовища.

4. Агресивні прояви можуть виникати через низький рівень самооцінки та негативну «Я» концепцію (Шевців З.М., 2012). Нерідко через цей чинник особистість здійснює вербальну та фізичну агресію стосовно оточення, як спосіб самоствердження, а також стосовно себе. Тож, необхідною складовою корекції агресивної поведінки є навчання особистості прийняття себе. Це може бути групова або індивідуальна дискусія про свої позитивні і негативні якості: наприклад, юнакові необхідно назвати по 5 особливостей які йому в собі подобаються і ті, від яких йому хотілося б позбавитися. Необхідно детальніше обговорити, чому саме наведені якості не подобаються юнакові у собі і як це можна змінити.

5. Не менш важливим є знання способів зниження агресії для юнаків у даний момент. Можна запропонувати наступні техніки для заспокоєння та зниження стресу:

1) Дихальна техніка для заспокоєння. Наприклад, техніка 4-7-8, розроблена Ендрю Вейлом. Передбачає спокійний вдих протягом 4 секунд, далі затримку дихання на 7 секунд та повільний видих протягом 8 секунд. Дані дії допоможуть знизити швидкість серцевих скорочень і заспокоїтися у момент сильного збудження через агресію.

2) Техніка заземлення: у момент відчуття сильного гніву або напруження зупинитися і відволікти увагу на предмети навколишньої дійсності. Наприклад, знайти і назвати 5 предметів зеленого кольору, 5 пластмасових предметів, визначити 5 джерел звуку тощо.

3) Техніка відволікання: відвернути увагу від прояву агресії шляхом заняття іншою діяльністю (наприклад, прослуховування музики, читання або малювання).

Висновки. Отже, агресивна поведінка у ранньому юнацькому віці є поширеним явищем, особливо у середовищі спільної діяльності з однолітками. Про це свідчить аналіз досліджень, що були спрямовані на виявлення особливостей агресивних проявів цього віку. Тож, важливою задачею педагогів є допомога юнакам у боротьбі з проявами небажаної агресії задля уникнення негативних наслідків для оточення і особистості.

Література:

1. Байда С.П., Фактори агресивності у ранній юності – теоретичний аналіз. Педагогічна та вікова психологія. 2022. №2, Т 33 (72). С. 128-132
2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2011–2021 роки. Генеральна прокуратура України. [URL: https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html](https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html)
3. Лемак М.В, Пертище В.Ю Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник, 2-ге видання, Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2021. 616 с.
4. Мироненко В.І. Смысловая регуляция агрессивной поведенки в молодіжних неформальних групах скінхедів та неонацистів. Наукові студії із соціальної та політичної психології. 2011. Вип. 27(30). С. 57–67.
5. Савчин М.В. Вікова психологія: навч. посіб. Київ : Академ-видав, 2006. 360 с.
6. Шевців З.М. Основи соціально-педагогічної діяльності. навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 248 с